

Змістовий модуль 1. Загальні принципи районування. Картографування в мисливському господарстві

Загальні принципи ландшафтного картографування мисливських угідь.

Для ландшафтного картографування мисливських угідь придатні різні матеріали: лісотаксаційні, землевпорядні, геоботанічні, зоогеографічні, геологічні, гідрологічні, ґрунтові, геохімічні, ландшафтні, матеріали аерофотознімання і космічної зйомки. Методика використання матеріалів визначається, насамперед, принципами класифікації угідь, яка проводиться і задачами картографування. Разом з тим наявні матеріали впливають на вибір рангу комплексів, які зображуються на карті, а також на масштаб карт, що складаються.

Ландшафтне картографування використовує фітоіндикаторні методи для складання ландшафтних карт. Чим нижче таксономічний рівень природних комплексів, які відокремлюють, тим більше значення може мати фітоіндикаторний метод. У зв'язку з цим лісотаксаційні і геоботанічні матеріали є основними у великомасштабному картографуванні мисливських угідь.

Для правильної організації роботи, пов'язаної зі створенням нових і використанням вже існуючих карт, їх необхідно класифікувати.

Мисливські карти являють собою самостійний вид спеціальних карт, які можна розподілити за декількома ознаками:

- *по використанню:*
 - карти спеціального використання;
 - карти загального використання;
- *по цільовому призначенню:*
 - карти оперативно-господарські;
 - карти довідково-оглядові;
 - карти навчальні;
 - карти інформаційні;
- *по масштабу:*
 - великомасштабні карти;
 - середньомасштабні карти;
 - дрібномасштабні карти;
- *по територіальній ознаці:*
 - карти країн і їхніх великих частин;
 - карти адміністративних районів;
 - карти мисливських господарств;
 - карти і плани окремих ділянок господарств і т.д.;
- *по способу використання:*
 - карти стінні;
 - карти настільні;
 - карти дорожні.

Угіддя мисливських господарств України звичайно зображуються на великомасштабних картах – від 1:25 000 до 1:100 000.

У принципах ландшафтного картографування угідь слід домовитися про ще один термін: *основний об'єкт картографування*. Під ним розуміється явище, що серед інших показується найбільш виразним картографічним способом, наприклад кольором. Цей термін не можна ототожнювати з *основним об'єктом класифікації угідь*, під яким мається на увазі ландшафт, рідше – його великі морфологічні частини чи природний район. На середньомасштабних картах основні об'єкти класифікації і картографування будуть збігатися. На великомасштабних картах кольоровим якісним фоном звичайно показують типи угідь, що і будуть основними об'єктами картографування, у той час як основні об'єкти класифікації (ландшафти, місцевості) показуються менш виразними засобами (ареалами, лінією границь, показом на урізанні до карти і т.д.).

Ландшафтні карти угідь можуть зображувати типологію угідь (типологічні карти), районування (регіональні карти) і обидва принципи поділу угідь (регіонально-типологічні карти). У мисливському господарстві найбільш прийнятні регіонально-типологічні карти, що відбивають основний принцип ландшафтно-класифікації угідь. Можна виділити три способи створення таких карт:

1. Типологічний розподіл угідь показується кольоровим фоном, причому єдина типологія відноситься до всієї території, яка картографується. Районування на цій же карті зображується лінією границь великих ландшафтних комплексів.
2. Типологія зображується кольоровим фоном, але в кожному великому індивідуальному підрозділі угідь проводиться своя типологія. За допомогою підбора кольорів на такій типологічній карті добре читаються великі природні комплекси.
3. На карті другого виду наносяться ще і границі великих комплексів.

Незалежно від способу зображення двох напрямків поділу угідь у полі намічається і типологічний і регіональний розподіл у взаємному ув'язуванні. Складання типології, мається на увазі приуроченість типів угідь (типологічних груп дрібних комплексів) робиться для того, щоб по попередньо складеному типологічному варіанті карти було легше і вірніше визначити великі природні комплекси. Регіональний розподіл необхідно намічати відразу, при польовому обстеженні угідь, ще до складання типології угідь. Таким чином, типологічний і регіональний розподіл угідь повинен проводитися одночасно, уточнюючи одне іншим на всіх етапах класифікації і картографування угідь.

Польове обстеження угідь має велике значення при виділенні і картографуванні типологічних груп дрібних комплексів. Районування звичайне проводиться, вірніше, уточнюється, у камеральних умовах на основі складених типологічних карт, що мають більший масштаб, чи картографічних матеріалів.

Проведення типології угідь на рівні простих комплексів і складання типологічних карт угідь. Складання типологічних карт угідь, проведення типології на рівні дрібних природних комплексів (фітоценозів, типів угідь) завжди повинне передувати виділенню великих природно-територіальних комплексів. Типологія дрібних ділянок угідь має підлегле значення в

мисливському упорядкуванні, вона складає найбільш трудомістку частину картографування угідь.

При виділенні типів угідь необхідно пам'ятати, що надмірна їхня кількість утруднює практичне використання типології. Крім того, регіональний розподіл території дає можливість узагальнити типологію. Тому для практичних цілей мисливського упорядкування, можливо, проводити досить грубу типологію, наприклад, поєднувати в один тип угідь кілька різних типів лісу. Крім того, для тварин не грають значної ролі угіддя, що різко виділяються серед інших, але, що мають у сумі невелику площу. Якщо тип угідь займає менш 1% площі, його варто об'єднати з яким-небудь близьким типом.

Для ландшафтної класифікації угідь типологія потрібна в основному при виділенні великих природних комплексів, тому при виділенні типів угідь необхідно простежити взаємозв'язки рослинних співтовариств одного з другим, з іншими компонентами природи, з місцями виростання деревних співтовариств, у залежності від їхньої господарської експлуатації і характеру сукцесійних процесів. Тільки в такому випадку типологія може бути природною, типи угідь будуть відбивати комплексний характер середовища мешкання тварин і будуть близькою до ландшафтних комплексів низького таксономічного рангу.

Основними матеріалами для картографування лісових мисливських угідь служать матеріали лісовпорядкування. Основна мета лісової таксації – інвентаризація запасів деревини і вимір приросту деревини в кубометрах, причому основна увага приділяється найбільш коштовним хвойним породам дерев. У мисливському господарстві важливіше число стовбурів, вік різних порід у складному багатоярусному лісі, частка в деревостані найбільш коштовних у кормовому відношенні порід. У зв'язку з визначеною спрямованістю лісової таксації, що не збігає з принципами мисливської таксації, необхідно перед складанням карти угідь по лісотаксаційним матеріалам порівняти їх з дійсністю.

Типологія не покритих лісом угідь проводиться на підставі обстеження угідь у натурі, а для інвентаризації і картографування таких територій використовуються землевпорядні, геоботанічні матеріали, відомчі плани земель і т.д. При типології угідь у цьому випадку необхідно виділити рослинні угруповання, що мають самостійне і відмінне від інших значення для тварин усієї мисливської-промислової групи, переважно для видів першорядних і почасти для другорядних.

Водні угіддя також розділяються на типи за умовами мешкання тварин. Головні фактори умов мешкання – гідрологічний режим і рослинність (прибережна, занурена, що плаває). Рослинність чуйно реагує на зміни гідрологічного режиму, тому типологію водяних ресурсів можна проводити по характері заростання водойм. Один тип водяних угідь повинний поєднувати водойми чи їхні частини, подібні за умовами існування там тварин з приблизно однаковою стрівальністю тварин.

Дрібні природно-територіальні комплекси (типи угідь) зазвичай зображуються на картах угідь кольоровим фоном. При підборі кольорів необхідно дотримувати правила: колір повинний відповідати чи бути близьким до загального колориту зображуваної місцевості, що звичайно створюється

кольором рослинності. У зв'язку з цим можна використовувати прийняті в геоботанічному картографуванні колірні гама, однак, у мисливській картографії неминучі деякі відхилення від колірних гам геоботанічних і лісових карт.

На картах угідь потрібно уникати дуже яскравих кольорів, фарб великої інтенсивності. При підборі кольорів по яскравості й інтенсивності бажано дотримувати двох принципів:

- більш яскравими й інтенсивними кольорами варто офарблювати більш продуктивні угіддя, коштовні для тварин, а менш коштовні - блідими тонами;
- контури, що займають великі площі (фонові, домінуючі), бажано офарблювати блідими кольорами, а рідкі, характерні контури – більш темними інтенсивними.

Кольоровий якісний фон найкраще використовувати для показу умов місце виростання лісів і інших рослинних угруповань, для зображення розходжень у повноті і віці застосовуються інші способи картографічного зображення (штриховий фон, фонові значки).

Штрихування і фонові значки зручно застосовувати при поділі типів угідь за принципом їхнього розташування в різних великих комплексах, за принципом розходжень у їхньому оточенні, тобто при складанні робочих варіантів регіонально-типологічних карт. Неприпустиме дублювання того самого змісту карти різними способами зображення.

Перелік і зміст виготовленого картографічного матеріалу.

Кількість і розмаїтість картографічних матеріалів повинне відповідати їхньої потреби в роботі господарства.

Основними картографічними матеріалами, що виготовляються при роботах по мисливському впорядкуванню, є: плани типології, бонітування мисливських угідь і біотехнічних заходів; схема організації території господарства.

Плани типології, бонітування мисливських угідь і біотехнічних заходів виготовляються в масштабі 1:25000, а в деяких випадках у масштабі 1:50000. Матеріалом для складання плану служать польові матеріали інвентаризації угідь. На сполучений план типології, бонітування і біотехнічних заходів наносять: ріки, озера, болота, яри, дороги, тропи, канали, протипожежні й ін. розриви.

Спеціальне навантаження містить у собі: квартальну мережу, номери кварталів, границі мисливських виділів і їхню нумерацію, границі лісництв, границі відтворювальних ділянок, типологію і бонітування мисливських угідь (показується у фарбах), місця зимової концентрації тварин (показуються силуетами), місця струмів борової дичини, нори, поселення й інші притулки тварин і т.п.

Умовними знаками наносяться проєктовані (червоним кольором) і існуючі (чорним) біотехнічні заходи, спорудження по організації території господарства й охороні фауни.

У мисливському виділі умовними позначками вказується наявність підліска, підросту, що мають кормове і захисне значення, а також наявність «фактора занепокоєння», що впливає на ємність ділянки.

Спеціальний зміст плану полягає у фарбуванні типів угідь. Для лісових типів кольором позначають типи мисливських угідь, а інтенсивністю вікові

групи насаджень (три групи). Відкриті і водно-болотні угіддя фарбують згідно з прийнятими умовними позначками. У гірській зоні типи угідь додатково підрозділяються (по кольорі) у залежності від висоти над рівнем моря, а також штрихуванням вказується експозиція ділянки.

За межами території, яка картується на плані містяться таблиця експлікації картуш (назва плану), угідь, умовні позначки й інші необхідні пояснення.

Схематична карта мисливського господарства масштабу 1:100 000 (іноді 1:50 000) складається шляхом монтажу чи копіювання схеми, виготовленої при лісовпорядженні. Схема дозволяє в наочній формі представити площу господарства, його структуру, місця розташування баз, пунктів зупинки, кордонів, шляхів сполучення. На схему наносяться: границі господарства, границі лісництв, границі егерських обходів, границі об'їздів, границі егерських ділянок, границі аграрних підприємств, границі адміністративних районів і областей, квартальна мережа з нумерацією кварталів, мисливських баз, пункти зупинки, ріки, струмки, дороги, тропи, шляхи сполучення загального користування (без класифікації доріг), найменування населених пунктів, рік, озер, адміністративних районів і областей, урочищ і ін.

На вільній частині схеми поміщають картуш, умовні позначки й експлікацію. Схеми не офарблюються.

На картографічному матеріалі не показуються: географічні координати, кілометрові сітки, опорні пункти, підписи висот і береги водойм, об'єкти військового і промислового значення, спорудження на шляхах повідомлення, рельєф у горизонталях.